

УДК 332.122: 338.43

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

В.Я. Карковська к.е.н., доц.

О.Л. Перхач, к.е.н. доц.

П.І. Васюник

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

Карковська В.Я., Перхач О.Л., Васюник П.І. Державне стимулювання розвитку сільського господарства України в контексті світового досвіду.

В статті проаналізовано стан агропромислового комплексу України. Охарактеризовано кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві України. Проаналізовано динаміку показників рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарських підприємств та валова продукція сільського господарства за категоріями господарств. Змодельовано та представлено результати дослідження впливу державної підтримки на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції. Розглянуто напрями стимулювання розвитку сільського господарства в країнах Європи та США.

Ключові слова: сільське господарство, державна підтримка, стимулювання, розвиток, санація

Карковская В.Я., Перхач О.Л., Васюник П.И. Государственное стимулирование развития сельского хозяйства Украины в контексте мирового опыта.

В статье проанализировано состояние агропромышленного комплекса Украины. Охарактеризовано количество действующих хозяйствующих субъектов в сельском хозяйстве Украины. Проанализирована динамика показателей рентабельности производства сельскохозяйственной продукции сельскохозяйственных предприятиях и валовая продукция сельского хозяйства по категориям хозяйств. Смоделировано и представлены результаты исследования влияния государственной поддержки на чистый доход (выручку) от реализации сельскохозяйственной продукции. Рассмотрены направления стимулирования развития сельского хозяйства в странах Европы и США.

Ключевые слова: сельское хозяйство, государственная поддержка, стимулирование, развитие, санация

Karkovska V.Y., Perkhach O.L., Vasiunyk P.I. Government to stimulation the development of agriculture Ukraine in the context of global experience.

In the article analyzes the state of agriculture in Ukraine. The characteristic number of active businesses in the agricultural sector of Ukraine. The dynamics of the profitability of agricultural production and agricultural enterprises of gross agricultural output by types of enterprises. Modeled and presented results of a study on the impact of government support for net income (revenues) from sales of agricultural products. Considered direction to stimulate the development of agriculture in Europe and the US.

Keywords: agriculture, government support, stimulate, development, sanitation

Основною метою роботи є дослідження науково-практичних положень механізму та способів стимулювання сільського господарства. Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання: вивчити досвід стимулювання в країнах ЄС та США і обґрунтувати рекомендації для запозичення форм стимулювання. Аналізування стану сільського господарства за допомогою статистичних даних вказує на недостатню підтримку з боку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню зарубіжного досвіду державної підтримки сільськогосподарських підприємств присвятив свої праці О.О. Грібахо (Hribaho O., 2014) [8], В.М. Гець (Heyets V., 2007), В.П. Семиноженко (Semynozhenko V., 2007), Б.С. Кваснюк (Kvasnyuk B., 2007) [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Окремі аспекти порушеної проблеми все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі. Насамперед ідеться про потребу в податковому стимулюванні агропромислового комплексу (АПК), та показати місце і роль податкових інструментів в системі державної фінансової підтримки АПК, узагальнити світовий досвід податкового стимулювання АПК для визначення можливості його використання, охарактеризувати стан податкового стимулювання в системі державної фінансової підтримки АПК, розробити рекомендації щодо вдосконалення податкового стимулювання АПК у взаємозв'язку з іншими інструментами державної фінансової підтримки.

Мета статті – спроектувати та обґрунтувати основні напрями розвитку агропромислового комплексу, запропонувати заходи для стабілізації та поступового виходу з кризи. Здійснити розрахунок впливу державної підтримки на чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сільськогосподарське виробництво є головною галуззю агропромислового комплексу, оскільки спрямоване на вирішення проблем виробництва і

реалізації продовольства. Питання продовольчого забезпечення населення і продовольчої безпеки країни, які знаходяться в безпосередній залежності від раціонального поєднання різних

форм власності і господарювання забезпечують ефективність сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1. Кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві за період 2002-2012 рр. [7]

Показник / Роки	2002	2005	2009	2010	2011	2012
Усього	61178	57877	57152	56493	56133	55866
у % до загальної кількості/ Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Господарські товариства	9337	7900	7819	7769	7757	8121
у % до загальної кількості	15,3	13,7	13,7	13,8	13,8	14,5
Приватні підприємства	4116	4123	4333	4243	4140	4183
у % до загальної кількості	6,7	7,1	7,6	7,5	7,4	7,5
Виробничі кооперативи	2111	1521	1001	952	905	856
у % до загальної кількості	3,4	2,6	1,7	1,7	1,6	1,6
Фермерські господарства	43042	42447	42101	41726	41488	40732
у % до загальної кількості	70,4	73,3	73,7	73,8	73,9	72,9
Державні підприємства	570	386	345	322	311	294
у % до загальної кількості	0,9	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5
Підприємства інших форм господарювання	2002	1500	1553	1481	1532	1680
у % до загальної кількості	3,3	2,6	2,7	2,6	2,7	3,0

За період з 2002-2012 рр. (табл. 1) кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві зменшилась на 5312 одн. за видами господарюючих суб'єктів, крім приватних

підприємств, які збільшились на 67 одн., число державних підприємств скоротилось найбільше майже вдвічі з 570 одн. до 294 одн.

Таблиця 2. Валова продукція сільського господарства за категоріями господарств за період з 1990-2012 рр. [7]

Показник	Роки							
	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012
Усі категорії господарств/ Валова продукція – всього, млн. грн.	282774,2	183890,3	151022,2	179605,8	197935,9	194886,5	233696,3	223254,8
у тому числі продукція рослинництва, млн. грн.	145502,0	106329,6	92838,9	114479,9	129908,3	124554,1	162436,4	149233,4
Продукція тваринництва, млн. грн.	137272,2	77560,7	58183,3	65125,9	68027,6	70332,4	71259,9	74021,4

За попередніми оцінками, агропромисловий комплекс України може давати продукції на 30 млрд. дол. США щороку (це насамперед

продукція тваринництва, цукор, олія, пшениця та борошняні вироби, спирт, горілка, вина найвищих сортів, тютюнові вироби, фрукти, овочі тощо) [9].

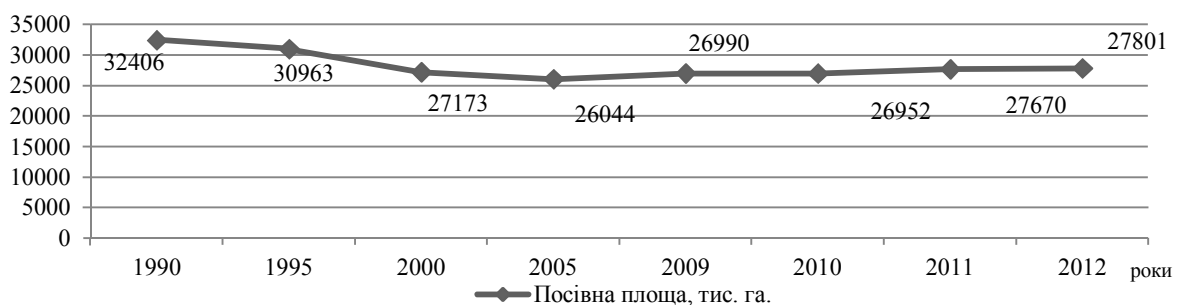

Рис. 1. Посівні площі сільськогосподарських культур України за період 1990-2012 рр. [7]

За аналізований період відбувся значний спад валової продукції тваринництва у 2012 р. в порівнянні з 1990 р. це стосується насамперед продукції тваринництва на 63250,8 млн. грн. Проте продукція рослинництва за показниками

станом на 2012 р. перевищує показники 1990 р. Незважаючи на те, що посівні площі зменшились з 1990 р. та станом на 2012 р. зменшились на 4605 млн. грн. (рис. 1.).

Таблиця 3. Кількість підприємств за їх розмірами та видами економічної діяльності за період 2010-2014 рр. [7]

Сільське, лісове та рибне господарство			Роки				
			2010	2011	2012	2013	2014
Усього, одиниць			50666	41677	47656	49848	46012
У тому числі	великі підприємства	Одиниць	13	16	26	27	28
		у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
	середні підприємства	Одиниць	3440	3274	3143	2915	2595
		у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	6,8	7,9	6,6	5,8	5,6
	малі підприємства	Одиниць	47213	38387	44487	46906	43389
		у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	93,2	92,1	93,3	94,1	94,3
	з них мікропідприємства	Одиниць	42972	33081	39103	41495	38430
		у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	84,8	79,4	82,1	83,2	83,5

Зменшення посівних площ свідчить про не активність сільського господарських підприємств щодо вирощування продукції рослинництва. Якщо підприємствами використовуватимуться повністю усі посівні площі, то обсяги врожаю будуть набагато вищими і це дасть можливість збільшити їх реалізацію як на внутрішньому, так на зовнішньому ринку.

Важливим пріоритетом є стимулювання розвитку вирощування зерна. Докладання зусиль для поліпшення стану справ сільських населених пунктів сприятиме виведенню сільського господарства на рівень високоефективних галузей, які також визначатимуть експортний профіль України в системі міжнародного розподілу праці.

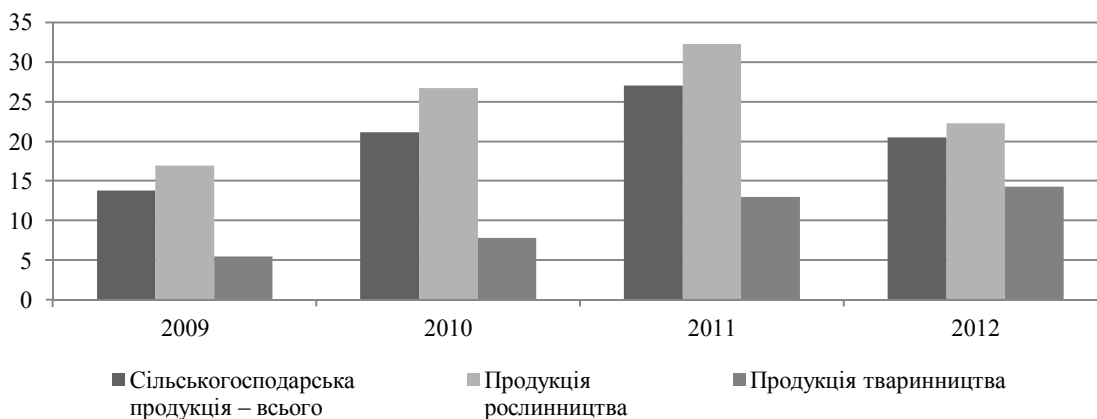

Рис. 2. Динаміка показників рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарських підприємствах, % [7]

Показники рентабельності сільськогосподарської продукції за 2009-2012 рр. (рис. 2.) відображають тенденцію різкого зростання (до 2010 р.) і таку ж динаміку спаду (до 2012 р.).

За період з 2010-2014 рр. загальна чисельність підприємств скоротилась на 4654 одн., з них великих збільшилось на 15 одн., середні

зменшились на 845 одн., малі зменшились на 3824 одн., мікропідприємства скоротились на 4542 одн. Це в даній мірі пояснюється, тим, що сьогодні спостерігається тенденція до створення в областях кластерів. Дані утворення станом на сьогоднішній день є основними виробниками сільськогосподарської продукції. Велика кількість

сільськогосподарських підприємств є залежними від переробних організацій та мають проблеми зі збутом.

Значним недоліком сільськогосподарських підприємств, є притаманні такі невідповідності як невідповідність спеціалізації виробництва, недостатність власних ресурсів, дефіцит оборотних коштів. Тобто одні господарства мають у власності ресурси, другі – спеціалізовані виробництва, інші – відчувають дефіцит оборотних коштів. Вирішити такого роду проблеми можна за допомогою кластерів. До складу аграрно-промислового кластера можуть входити представники різних за розмірами, організаційно-правовою формою організації, а саме великі сільськогосподарські організації, селянські господарства й господарства населення. Кожному утворенню кластера притаманні як переваги так і недоліки. До числа регіонів в яких функціонують кластери відносять Вінницьку, Хмельницьку, Кіровоградську, Черкаську, Херсонську області [9]. Таким чином, важливим для стимулювання розвитку сільського господарства є доречним залучення до цих регіонів і Львівської області. Важливим щодо стимулювання розвитку сільського господарства є врахування державної підтримки. Для глибшого аналізу цього напрямку стимулювання сільського господарства доречним буде проаналізувати світовий досвід.

Державна підтримка аграрного сектору, в розвинутих країнах супроводжується виділення значних сум дотацій для виробників продукції сільського господарства, зокрема США та країни ЄС продовж 4 років збільшують дотації аграрного сектору економіки [6].

Також в країнах ЄС надається пільгове кредитування надається 40% фермерських господарств. В Іспанії збереження сільського господарства виробника поставлено на перше місце, тобто діє механізм сільськогосподарських ризиків. В Греції державна підтримка має вияв звільнення від оподаткування. В Італії під егідою держави створена система кредитної кооперації. В Данії держава виступає гарантом перед банком за взяті фермерами кредити [8].

В Україні державна підтримка реалізується наступним чином, основним джерелом державної підтримки сільського господарства є податкові пільги зі сплати ПДВ, надані сільгосптоваровиробникам у 1998 році терміном на 20 років, які проявляються у спеціальному режимі оподаткування та фіксованому сільськогосподарському податкові. Згідно даних Міністерства аграрної політики і продовольства за останні 4 роки дана непряма підтримка досягла межі 70 млрд. дол.

Згідно угоди «Про Коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» чинна система оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, як це передбачено в Податковому кодексі збережено до 1 січня 2018 року. Також в

угоді передбачається розроблення нової системи оподаткування, яка стимулюватиме розвиток сільськогосподарського виробництва [5].

Необґрунтована заміна фіксованого податку, чи переведення на загальну форму оподаткування може призвести до суттєвого збільшення вартості продукції, зменшення обсягів експорту.

Державна підтримка має пряму форму вираження, а саме: виробничі субсидії (доплати на голову, на тону, компенсація відсоткових ставок та витрат на с/г техніку тощо) та субсидії загального призначення (на інфраструктуру, освіту, санітарний та фіто санітарний контроль тощо). В 2015 році сільське господарство отримало найменшу бюджетну підтримку за останні 10 років [1, 2, 8].

Для визначення ролі державної підтримки сільськогосподарської діяльності можна скористатись відомою статистичною інформацією про загальні результати діяльності сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств [7]. За допомогою відповідних залежностей визначаємо вплив видів державної підтримки сільськогосподарських підприємств та господарств на їх результати, що дасть можливість довести важливість держави в процесі стимулювання результатів сільськогосподарських підприємств на фермерських господарств.

Перш за все потрібно визначити вплив державної підтримки за видами сільськогосподарської продукції (Сд), а саме виробництва продукції рослинництва (S1), розвитку тваринництва (S2) та інші види (S3), на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD). Та інша залежність загального впливу державної підтримки (Sp), а саме розмежування за рахунок бюджетних дотацій (Sd) та податку на додану вартість (Sp) на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD) (табл. 4).

Результати дослідження свідчать про те, що у разі зростання державної підтримки виробництва продукції рослинництва (S1) на 10 млн. грн. чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD) зросте до 251788,032 млн. грн. Вплив усіх інших факторів (S2, S3) залишиться без змін. Також, зростання державної підтримки розвитку тваринництва (S2) на 10 млн. грн. чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD) зросте до 237054,671 млн. грн.

За розрахунками моделі CD (Sp) зроблено певні висновки на підставі економічного змісту параметрів: зростання державної підтримки за рахунок бюджетних дотацій (Sd) на 100 млн. грн., за умови зростання державної підтримки за рахунок податку на додану вартість (Sp) на 1000 млн. грн. зумовить збільшення чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD) до 29797,06 млн. грн.

Отже, для результатів діяльності сільсько-господарських підприємств, чи це стосується рослинництва, чи тваринництва, є важливою і стимулюючою для розвитку державна підтримка.

Ключовим моментом залишається прозорість отримання державної підтримки сільсько-господарськими підприємства.

Таблиця 4. Результати дослідження впливу державної підтримки на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції

Залежність	Форма залежності	Оцінка адекватності залежності
визначити вплив державної підтримки за видами сільськогосподарської продукції (Sд) на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD)	Залежність CD (Sд) $CD=1048,438 S_1-424,898 S_2-928,15 S_3+241303,7$	$R^2=0,959$ $F_{роз}=7,987$ $F_{кр}=4,052$ Адекватна
загальний вплив державної підтримки (Sp) на чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції (CD)	Залежність CD (Sp) $CD = 7,923204 Sd+18,3452 Sp+10659,49$	$R^2=0,981$ $F_{роз}=53,071$ $F_{кр}=5,0$ Адекватна

Джерело: Власна розробка автора

Державна підтримка, як один з варіантів її здійснення може бути реалізована шляхом проведення санації (оздоровлення) підприємств агропромислового комплексу. Зі сторони Уряду необхідно розробити програму санації, яка передбачатиме встановлення податкових канікул на термін від 1 до 3 років для тих підприємств, які підпадають під програму звільняються від фіксованого сільськогосподарського податку. Уряд повинен виступати як гарант перед вітчизняними та іноземними інвесторами в забезпеченні реалізації усіх умов програми, податків та державного мита. Програма передбачає створення при Міністерстві аграрної політики та продовольства України – Департаменту проведення фінансового оздоровлення підприємств агропромислового комплексу.

Департамент колегіальний державний орган, утворений для моніторингу підприємств агропромислового комплексу всіх форм власності, які потребують фінансового оздоровлення. Департамент забезпечуватиме виконання умов договору між інвесторами та підприємствами. Підприємства в свою чергу беруть на себе зобов'язання працевлаштувати протягом року відповідну кількість працівників. Якщо підприємством не виконуватимуться зазначені умови інвестиційного договору та програми уряду, тоді процедура санації буде припиняється, а

підприємство в зазначенні терміни повинно повернути суми несплачених податків за період від їх звільнення.

Висновки

Обгрунтовані реформи та докорінні економічні зміни здатні підняти сільське господарство на рівень високопродуктивних галузей, які поряд з іншими будуть локомотивом економіки України. Якщо вміло виділити зони виробництва екологічно чистих продуктів харчування, налагодити переробку та розробити товарну упаковку, то вітчизняні продукти будуть конкурентоспроможними як на європейському так і на світовому ринках. А це можливо лише при налагодженій співпраці держави та сільськогосподарських товариств. Від запропонованих змін передбачаються вигоди для зацікавлених груп а саме: держава одержить соціальні вигоди від збільшення робочих місць, сільськогосподарський товаровиробник одержить інвестиції для розвитку бізнесу на паритетних засадах з інвестором, інвестор одержить гарантії держави та можливість примножити власні ресурси, місцеві органи влади матимуть джерела наповнення бюджету від підприємницької діяльності після закінчення дії програми уряду, споживач одержить якісні та дешеві продукти харчування.

Список літератури:

1. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/monitoring-and-evaluation.htm>.
2. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/LDcAMq>.
3. Звіти Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/Ot5HBU>.

4. World Bank (2014). State Intervention in Grain Trading. Presentation at the V Ukrainian Grain Congress in Kyiv (November 2014).
5. Угода про Коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>.
6. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MON20123_1EE.
7. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Грібахо О.О. (2014) Східноєвропейський університет економіки та менеджменту, м. Черкаси Зарубіжних досвід підтримки сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/12_130334.doc.htm.
9. Геєць В.М., Семиноженко В.П., Кваснюк Б.Є. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. В 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл. кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. 539 с.

Надано до редакції 18.11.2015

Карковська Вероніка Ярославівна / Veronika Y. Karkovska
Veronika.Y.Karkovska@lpnu.ua

Перхач Оксана Любомировна / Oksana L. Perkhach
oksanaukr@hotmail.com

Васюник Петро Ігорович / Petro I. Vasiunyk
VasiunykPetja2106@i.ua

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Державне стимулювання розвитку сільського господарства України в контексті світового досвіду [Електронний ресурс] / В. Я. Карковська, О. Л. Перхач, П. І. Васюник // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 6 (22). – С. 187-192. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>